سێ سەدە رۆشنگەری لە خۆرئاوا ... عەلیشاد لـــــوربەچە ... وەرگێڕانی لە فارسییەوە: جەبار سابیر

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ......
http://dengekan.com/doc/2014/12/jabarSabir30.htm

فەلسەفەی رۆشنگەری خۆرئاوا سەرەتای ئاوەزگەرایی بوو. بزاوتی ئەدەبی- کۆمەڵایەتی رۆشنگەری خاوەن فەلسەفەیەکی تایبەتی خۆی بوو. رۆشنگەری نەك تەنها فەلسەفەی کردار، بەڵکو فەلسەفەیەکی سادەو عامیانە بوو. زاراوەی رۆشنگەری لە میانەی سەدەی هەژدە لە خۆرئاوا برەوی پەیداکرد. لە روانگەی کاروانی مێژووی ئەندێشەوە، فەلسەفەی رۆشنگەری پشت بە ستوو بە هیومانیزم، رێنیسانس، ئاوەزگەرایی و ریفۆرمخوازی سەدەی حەڤدە ز دژە فیوداڵیزم و دۆگماکانی ئایینی مسیحی بوو. ئەم بزاوتە بووە زەمینەی فکری شۆڕشەکانی سەدەی حەڤدە و هەژدە لە ئەوروپا.

رۆشنگەری لە سەدەی حەڤدە لە بەریتانیا دەستی پێکرد و لە رێگەی فەڕەنسا و ئەڵمانیاوە بە هەموو شوێنەکانی ئەوروپادا بڵاوبۆوە. لە ساڵی (1697) لە بەریتانیا بەم جۆرە خەباتگێڕە جڤاکییانە خۆیان ناونا ئازاد ئەندێش. لە مێژووی کاروانی ئەندێشەدا هەمیشە فەیلەسووفانێك دەستکەوتن دژی فەلسەفەی فەرمی فەرمانڕەوا ناڕەزایی دەربڕن، بۆ نموونە سۆفستاییەکان لە سەدە دێرینەکاندا، نۆمینالیستەکان (ئستقراییەکان) لە سەدەکانی ناڤیندا، پۆزیتیڤستەکان لە سەدەی نۆزدە و راڤەخوازان لە ئێستادا. ئەگەرچی دەستەیەك چاخی رۆشنگەری بە نامێژوویی ناودەبەن. بەڵام ئەوان ئەوانیش وەك رەواقییەکان خەونی مرۆڤی ئایدالی جیهانیان هەبوو، مرۆڤێك کە بە یارمەتی ئاوەز و سروشت ببێتە بوونەوەرێکی باڵا. مافی مرۆڤ، مرۆڤگەرایی، ئازادیخوازی، زانست دۆستی، ئاوەزگەرایی و سورشتگەرایی، چەمکی نوێ و دروشتمئاسای ئەوان، وەڵامێکی نەرێنی کە بۆ دەسەڵاتەکانی فەرمانڕەوای وەك پاشا و خان و رۆحانییە مەسیحییەکانی بوو. سیستمە سیاسییەکان لە خۆرئاوا، لە مەشروتەی پادشایی ئینگلیزییەوە بیگرە تتا سۆسیالیزمی ستالینیستی روسی، هەوڵیاندا تا هەندێك لە ئایدیاڵەکانی ئەم بزاوتە بخەنە بواری

کردارییەوە.

لە رێگەی بزاوتی رۆشنگەرییەوە هەر دوو شۆڕشەکەی ئینگلیز لە سەدەی حەڤدەدا بووە هۆی فەرمانڕەوایی سیستمی مەشروتەی پادشایی و لابردنی حکومەتی رەها. بزاوتی رۆشنگەری ئینگلیز بە ئاشکرا سیاسی، رەوشتی و دژی ئایین بوو. لە ریزی رۆشنفکرەکانی ئەو بزاوتە: باکۆن، هۆبزن لاکن تۆلاند و ماندوێل بوون. ئەوان دەیانویست بە یارمەتی بۆرژوازی کۆمەڵگە لە زۆرەملێییەکانی وەك حکومەتی رەها، دۆگمی سیاسی کەنیسەیی و پاشکەوتوویی فیوداڵیزم ئازاد ببن. ئەوان دەیانوت بە ئاگاداربوون لە سروشت، مرۆڤ ئازادە و هیچ دەسەڵاتێك لە سەر زەوی مافی سەندنەوەی مافی مرۆیی نییە لەو. ئەم بزاوتە لە فەڕەنسا نەك تەنخا دژە کەنیسەیی و دژە فیوداڵیزم بوو، بەڵکو ئامادەسازی بزاوت و بیرۆکەکانی سۆسیالیزمی خەیاڵیشیی فەراهەم کرد. لە دەستەی رۆشنفکرانی ئەو بزاوتە: ڤۆڵتێر، مۆنتسکیۆ، هۆڵباخ و مارات بوون. لە ئەڵمانیا ئەم بزاوتە ئەگەرچی سیاسی، بەڵام زۆر هەمەجۆر و تیۆری بوو، کە بەفەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانیا کۆتایی هات. لە دەستەی تیۆردارێژانی ئەو بزاوتە: لایبینتز، لیسینگ، کانت، ویلاند و هیتر بوون. لە ئەمریکا نوێنەرانی ئەم بزاوتە بۆ ئازادی و سەربەخۆیی ئەمریکا لە دەسەڵاتی ئینگلیز، دەستیان کرد بە تێکۆشان، لەوانە: فرانکلین، پاین و جفرسۆن. ئەو بزاوتە رۆشنگەرییەی کە لە سەدەی هەژدەدا لە روسیا دەستی پێکردووە، لە سەدەی نۆزدە بووە هۆی شۆڕشێکی دیموکراتی. رۆشنفکرەکانیان: لۆمۆنۆسف، رادیشف، هرتسن، بلینسکی، چرنیشڤسکی، پیزارێف و دۆبرلۆیڤ بوون.

مێژوونووسانی کۆمۆنیزم سوورن لە سەر ئەوەی ئیمپریالیزم و بۆرژوازی ئێستا، ناپاکییان لە ئایدیاکانی رۆشنگەری کردووە. بیریارانی چەپ، لە کاتێکدا کە باسی ناپاکی ئیمپریالیزم و سەرمایەداری دەکەن، خۆیان بە تاقە میراتگری ئایدیاکانی چاخی رۆشنگەری دەزانن. ئەوان خوازیارن کە میراتی سوونەتەی پێشکەوتنخوازانەی رۆشنگەری لە مارکسیزمدا خەختبکرێتەوەو ئایدیاکانی رۆشنگەری لە داهاتوویەکی زۆر دروویش نا، لە سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمدا بخرێتە بواری پراکتیکییەوە.

دەبێت ئاماژە بکرێت کە نووسەرانی ئینسایکلۆپێدیایش لە شۆڕشی فەڕەنسادا رۆڵێکی گرنگیان هەبوو، ئەوان لەو ئیسنایکلۆپێدیایەدا نووسییان دەروانی ئایین و فەلسەفە کۆتایی هاتووە و چاخی زانست و ئاوەز گەیشتووە. دەتوانین شۆڕشی فەڕەنسا لە ساڵی (1789) بە ئەنجامی کاریگەری ئینسایکلۆپێدا لە سەر رۆشنفکران بزانین.

ڕۆشنگەری فەڕەنسا لە ڕۆشنگەری ئینگلیز ڕایکاڵتر بوو. دەتوانی شۆڕشگێڕ بوونی ئەوان بە قەرزاری ئاتەئیزم و ماتەریالیزم بوونی بزانی. ئەوان دەیانوت نابێت ئایین ریفۆرم بکەیت، بەڵکو دەبێت بیخەیتە لاوە و لە سیاسەتدا مەبەست گۆڕان نییە، بەڵکو دەبێت هەوڵ بۆ شۆڕش بدەیت. ئەوان لە وەڵامی میتافیزیکە ئایینییەکاندا دەیانوت ئاوەز و ئایین پێکەوە سازشیان نییە. لە کاتێکدا کە “دیدرۆ” ددانی بە ئاتەئیزمێکی ئاشکرادا نا، دالامبێر دەیوت ئاتەئیزم و فرەیی دەیخەنە پێکەنین. دوو ئایدیای گرنگی ڕۆشنگەری ئینگلیزی، واتا لیبرالیزم و دئیزم بوون. دئیزمەکان خودایان بە دروستکەری ماشێنی جیهانی دەزان کە پێویستییەکی بە پەیامبەر و پیرۆزەکان نییە.

لیبرالیزمی تاکگەرایانەی ڕۆشنگەری ئینگلیز خوازیاری دابەشکردنی هێزبوو بە فەرمانڕەواییدا. دواجار خواستەکانی ڕۆشنگەری ئەوروپا گەیشتنە ئەمریکایش: جێگەیەك کە دەیان ساڵ لیبرالیزمی لام بانگەشەی ڕەهای ئازادی تاکی هەیە. بیریارانی ڕۆشنگەری هەروەك سەردەمی ڕێنیسانس دەیانوت : (مرۆڤ لە جیهان و کائینات گرنگترە و دەروونناسی لە زانستی میتافیزیك گرنترە.) خەسڵەتی هاوبەشی ڕۆشنگەری فەڕەنسا پێکهاتەیەك لە: ئاوەزگەرایی، ئەزموونگەرایی و هەوڵ و تەقەلا بوو بۆ خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی.

ئەمڕۆکە دەتوانی وێنای بکەیت هەموو دروشمەکانی سەردەمی ڕۆشنگەری بۆ گەیشتن بە ئاوەزگەرایی، ئازادیخوازی و پێشکەوتنخوازین بێ سنوور بوون. ئاتەئیزمی ڕادیکاڵی زاڵ بە سەر ئەواندا پشت بەستوو بە دەسەڵاتی ئاوەز و بیرکردنەوەی زانستی بوو. ڤۆڵتێر و هۆڵباخ لە فەڕەنسا کەوتنە ڕەخنەی توند لە فکری ئۆتۆریتەی وەك ئایین و کەنیسە. دوو حەقیقەتی گرنگی تر لە جیهانی نێوان ئەواندا باوەڕی گەشبینانە بە پێشڤەچوونی کۆمەڵایەتی ناسنووردار و شایەن بە پەروەردەکردنی مرۆڤن. ئەوان، بەپشت بە ستن بە یاسای سروشتی، خوازیاری بەرامبەر نێوان مرۆڤەکان بوون. لە ڕوانگەی سروشتییەوە ئەوان خودان باوەڕێکی بە لۆژیکی بوون، ئاوەزگەرایی و چاکەسفەتی و دڵپاکی بوونی مرۆڤ بوون. ئەوان جگە لە ئازادی و بەرامبەری مرۆڤەکان لە هەمبەر یاسادا، خوازیاری بەختەوەری و خۆشگوزەرانی ئەو و بەرگەگرتن و نەرمونیانی لەگەڵ بیرجیاوازان بوون.

ڕۆشنگەری دژی خورافیاتی ئایینی و لایەنگری ئاتەئیزم، تاکگەرایی و جانمەفتەنی بوون. هەندێ: لە خواستەکانیی تریان: مافی ناڕەزایی، مافی خاوەندارێتی و مافی لە ئاسایشدا بوون. ماتەریالیزمەکانی

چاخی رۆشنگەری لایەگیری بەرامبەری مافەکانی ژنی و پیاو بوون. روونی فکری، تیژی رەخنەی و گەشەی ئەزموونی لە تایبەتمەندییەکانی تری ئەوان بوو.

ئەدیبان و ئەدەبیاتیش لە بزاوتی فکری رۆشنگەریدا رۆڵێکی گرنگی هەبوو. هەندێك لەوان لە وانە ناسراوترین نووسەرانی ئەورووپا لە سێ سەدەی رابردوودا بوون. لسینگی ئەڵمانی بە شانۆنامەی “ناتانی زانا” خوازیاری دۆستایەتی و نەرمونیانی مەزهەبی بوو لە نێو ئایینەکاندا. رەخنەگران لە سەرەتای ئەم دەورانەدا کەوتنە رەخنە گرتن لە دۆزینەوەی کارەکانی شکسپیر لە روانگەی کۆمەڵایەتی و مرۆیی و رەخنەییەوە. رۆسۆ جگە لە ئاوەزگەرایی ئاماژە بە پێویستی هەست و ئاتاجە سروشتییەکانی مرۆڤ دەکات. بایەخدان بە رۆڵی هەستەکان بووە هۆی ئەوەی هونەر و ئەدەبیاتی رۆشنگەری مەیل بەرەو هونەری “رۆکۆکۆ” پەیدا بکات. کارە فێرکارییەکان، راپۆرتی و سەفەرنامەی نووسەرانی وەك: سۆیفت، دیفۆ و رۆسۆ خوێنەرانێکی زۆری دۆزییەوەو هەوڵدرا تا بۆ یاسای گشتی ئەدەبی و کەوشەنی ژانرە جۆراوجۆرەکانی، بڕوانامەیەك ئامادە بکرێت.

هەندێك لە گرنگترین نوێنەرانی فکری بزاوتی رۆشنگەری ئەو سەردەمە، لە وڵاتەمانی خۆیان هەڵاتن و چوونە هەرندەران: دیدرۆ ماوەیەك میوانی کاسرینی گەورەی شاژنی روسیا بوو و ڤۆڵتێر چەند ساڵێك لە کن پادشای پروسیا لە ئەڵمانیا بوو. هاودەمی لەگەڵ ئەم جۆرە رۆشنبیرانە بووە هۆی ئەوەی پادشایەیك رەهای وەك فریدریك ددانی پێدا بنێ کە دەبێت فەرمانڕەوا یەکەمین خزمەتکاری خەڵکەکەی خۆی بێت. ڤۆڵتێر لە پەیوەندی بە مەسیحییەتەوە دەیوت کە (خورافیاتی پێوپووچ لە نێو خەڵکیدا ریشەکێش بکەن!) دالامبێر دەینووسی کە مەسیحییەت لە ئەنجامی خەڵەتاندنێکی گەورەوە دروست بووە. لەبەرئەوەی پاش رفاندنی لاشەکەی عیسا قاویان خستەوە کە ئەو پەیوست بووە بە مەلەکوتی ئاسمانەوە. ئەویدی دەیوت ئایینی حەقیقی، ئایینی ئاوەزگەرایە، لەبەرئەوەی باوەڕەکانی دی تەنها خورافیاتن.

لە پەیوەند بە رۆشنگەرییەوە، کانت دەیوت بە جەرگی سوود وەرگرتن لە ئاوەزی خۆت هەبێت، “رۆشنگەری واتا ئازاود بوونی مرۆڤ لە بارودۆخی خۆویستی سووکایەتی و بڕیار و جورئەت بۆ بەکاربردنی تێگەیشتن یخۆت بۆ یارمەتی ئەوانیدی”. ئەوان دەیانویست هەوڵ و تەقەلا تاکییە بەختەوەری ئامۆزەکان ببێتە پایەی یەکگرتن لە نێو خەڵکەکەیش دا.

کتێبی پرسیارکردن لە تاریکی … نوسینی: عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

پرسیارکردن لە تاریکی
” لە هیچ دنیایەکەوە رەوانە نەکراوم”

هەولێر 2018

لە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری نما زنجیرە ( )

ناوی کتێب: پرسیارکردن لە تاریکی ” لە هیچ دنیایەك رەوانە نەکراوم”
بابەت: ناسنامەی ئەدەبی
نوسینی: عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا
تایپ: نوسەر
چاپی یەکەم: 2018
تابلۆی بەرگ: ئەنتۆنیۆ تاپێش
دیزاینی بەرگ: سەرکەوت وەلی
تیراژ: 500 دانە
چاپخانەی: شەهاب
نرخ: 4000 دینار

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیک ئێرە بکەن](https://dengekan.info/wp-content/uploads/2018/12/barg_mutalib_sm.jpg)
https://dengekan.info/wp-content/uploads/2018/12/barg_mutali…b_sm.jpg

شانەی ئاواتە مەزنەکانی دیکنز
… هەزار ئەحمەد

بەژێر فەرموون لەگەڵ کورتەی هەواڵەکان:-
– تەقینەوەیەک لە پارێزگای کەرکوک ڕوویدا سێ کەس شەهید بوون و پێنج کەسیش بریندار بوون .."دیمەنی یەکەم"
– تەقینەوەیەکی تر لە پارێزگای دیالە ڕوویدا، شەش کەس کوژران و دەکەسی تر بریندر بوون.."دیمەنی دووەم"
-زیاتر لە سی هەزار گەنجی بێکار هەن، کە دەرچووی زانکۆ و پەیمانگاکانن.."دیمەنی سێیەم"
-شەوی ڕابردوو شاجوانی ساڵ هەڵبژێردرا…"دیمەنی چوارەم"
-بە قەرەبووی زیانلێکەوتوانی بازاڕی لەنگەی هەولێر، کە سێ ڕۆژ بەر لە ئیستا بەهۆی شۆرتی کارەباوە گڕی گرت، وتەبێژی حوکومەت ڕایگەیاند:- پێویستە زیانمەندان بە گرێبەست قەرەبوو بکرێنەوە…"دیمەنی پێنجەم"
– هەر ئەمڕۆ وتەبێژی حوکمەت ڕایگەیاند، حوکمەتی هەرێم بە جدی بیر لە کارەبای ٢٤ سەعاتی دەکا.. "دیمەنی شەشەم"
کارەبا دەبڕێت.
لاوەکە: نەفرەت!
ڕادیۆکەی دادەگیرسێنێت:-
ئیزگەی یەکەم:- بڕۆن بڕۆن ئەوە دەڕۆان… بڕۆ بنو لەسەر سینگی برادەر…"گۆرانی"
لاوەکە:- کامە برادەر!
ئیزگەی دووەم:-
بگەڕێوە بۆ کوێ دەڕۆییت، لەکوێ هەوارت هەڵدەدەیت.."گۆرانی"
لاوەکە: لە ژووری بازرگانی!
ئیزگەی سێیەم:-
ئەی جەماوەری بەشەڕەف، هەونیشتیمانیان لەپێناو ئاسایش و هێمنی، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠.."ڕیکلام"
ڕێژنەی دەنگێلەک، هاوسەدای قڕەقڕ، هەتەڕشی لێ برد، لە هەر زوو مەدهۆشی نەما و لەبەر خۆیەوە گووتی:- لە بیرم کرد ئەرێ نیشتیمانی منە…!
ئیزگەی چوارەم:- ئەو کاتەتان باش، من کاندیدی ژمارە یەکم، لەسەر لیستی عەدالەت، ناوم یاسایە، بڕوانامەی بەکالۆریۆسم هەیە لە یاسا و ماستەر لە مافەکانی مرۆق و دکتۆرا لە هەمان بەش، چەندین

وەرکشۆپەم ئەنجامداون، چەندین وەڵات گەڕاوم بۆ لێکۆڵینەوە، لە سروشتی دادگاکانیان و مافی مرۆڤ لە وڵاتەکانیان، بۆ ئەم مەبەستە زیاتر لە پازدە کتێبم هەن، بۆ ئەوەی ببن خاوەن مافی خۆتان، متمانەم پێ ببەخشن، ئەگەر دەتانەوێ دادگا ببێتە دادگای خەڵک، دەنگ لە ئەوە و خزمەت لە ئێمە، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠، دەنگەکانتان پارێزراوە ئەی جەماوەری بەشەڕەف…

دەنگی ئەم جارە لە دەرگاوە هات، گەنجەکە دەڵێ من دەرگا دەکەمەوە، کیلەنی دەرگاکە ڕادەکێشێ، ئوتومبێلێک لە خەزانی فڕت، لەبەر دەرگا وەستاوە، یەک لە پۆلیسەکان:-

دەکرێ تا ئێرە بێیت.

چوویە پێش، کەلەپچەیان کرد و خستیانە نێو ئوتومبێلەکە.

پۆلیسی یەکەم:- هاهاها بەخوا چاک فێڵمان لە قانون کرد.

پۆلیسی دووەم:- ئەی چۆن ئەگەر نەهاتبایە دەرەوە نەماندەتوانی لە نێو ماڵەکەی قۆڵبەستی بکەین هاهاها

پۆلیسی سێیەم:- من دڵنیام ئەو خەڵاتەی بەڕێوەبەری پۆلیس سێ وەرقە دۆلارە دڵنیام..

لاوەکە:- تکایە لێرە چ باسە یەکێکتان پێم بڵێن بۆ دەستگیرتان کردووم، من چیم کردووە!!

پۆلیسەکان بە یەکەوە:- هاهاها

پۆلیسی یەکەم:- سەیری بکە هێشتا دەڵێ چیم کردووە، دەزانی تا ئیستا چەند کەس بریندار بووە؟ چەند کەس کەوتوەتە نێو مەزرا؟ بێدەنگ بە، لە بنکە بەرگری لە خۆت بکە…

پۆلیسی یەکەم:- گەورەم ئەوە هەمان ئەو کەسەیە، کە سەرەمەزراکانی هەولێری دزیبوو.

زاپتی پۆلیس:- دەتوانی بڕۆیت، ئەتۆش دانیشە.

– ناوت چیە؟

-ئومێد.

– دەخوێنیت؟

-خوێندنم تەواو کردووە.

– چی بەشێک؟

– بەشی یاسا.

– ئە باشە دزەکەمان شارەزایی یاسایە. ئەی باوکت چ کارەیە؟

– پێشمەرگەیە.

– پێشمەرگەی کێیە؟

– پێشمەرگەی سنوورە.

-ڕەنگ دەبێم هەی کەرە..

– گەورەم دەترسم..

-لەچی دەترسی؟
-لە قسەی هەڵە..
– شەرم ناکەی باوکت پارێزگاری لە تۆ و نیشتیمان دەکا، ئەتۆش خەریکی دزی لە نیشتیمان دەکەیت؟! سەرەمەزراکانت بۆ چی بوون؟
– وەکوو ئاسن دەمفرۆشتنەوە.
– بە کیلۆ؟
– بەڵێ.
– کیلۆی بەچەندە؟
– ١٠٠ دینار.
– بۆ مردوون لە برسان؟
– گەورەم برسیمانە..
– قسەی قۆڕ ئەمڕۆ کەس لە برسان نەمردووە،
-ئەی بۆ کاری پارێزەری ناکەیت؟
-نازانم تاوانبار کێیە و تاوان چیە؟!
-فەلسەفەی حیز.. دیار دزیت پێ باشترە لە ناساندنی تاوانبار؟!
-ئاخر لە دزی دڵنیام…
– چیتر قسەی قۆڕ مەکە.. بەهەرحاڵ ئەمڕۆ دەبێ ئەو فایلە بنێرینە دادگا، لەبەر ئەوەی بڕیاری دەستگیرکردنی سەرەمەزرا دزەکە، لەسەرووی دەسەڵاتی ئێمەوەیە.
دووای شەش مانگ.
ئومێد نیگا و هزری، مژویەی سەر شاشەی موبایلەکەیتی، ئەکاونتی فەیسبوکەکەی کردوەتەوە.
یەکەم بڵاوکراوە:- ژنێ کورژراوە، دوایی ئەوەی نەیویست لە دادگای بەرایی هەولێر ئامادەبێ، تاوەکو ڕەزامەندی بدا، کە ژنی دووەم بێتە ماڵەکەی.
دووەم بڵاوکراوە:- دوو بنەماڵە لە دامەنی یەک لە چیاکانی کوردستان، لەسەر پارچەیەک زەوی، بوو بە شەڕیان، شەش کەس لە هەردوولایەن کوژراون، ئەمە هەفتەی ڕابردوو بوو، تاوەکوو ئیستا پۆلیس هیچ کام لە پازدە کەسی داوالێکراوی دەستگیر نەکردووە.
سێیەم بڵاو کراوە:- مەهزلەی سیاسەت لێرەیە، ١٦٠ ڕۆژ بەسەر هەڵبژاردن تێپەڕیوە، تا ئیستا حوکمەت پێکنەهاتووە.
موبایلەکە دوای تەڕامانێکی کورت، دەخاتە سەر بڵاوکراوەی شەوی ڕابردووی وێنەیەکی لە پاڵکی شار چرکاندووە.
کەمێنتەکان: خۆشبەخت بی، تەمەن درێژ بی، زۆر جوانە، هەر سەرکەوتووبی، پڕ تەمەن بی…
زەنگی تەلەفۆن لێدەدا:-
تەلەفۆن: لە بەر دەرگام دەچینەوە شوێنی مەبەست.

ئومەد:- هەر ئیستا.
شەقامی ئیسکان تەراتێن دەکەن، دوو چا لەگەڵ چارەگەک گوڵەبەڕۆژە شەویان بۆ دەکاتەوە، ئەوان هیچ نالێن تەنیا دەبێت چەند ڕەمزێک بەکار بێنن، لە حیوارەکانیان، وەک کابرا، بەداخەوە فلان کەس، کلاوت بگرە، کە گوو بە کلاومان دەپێوی، باشترە حیز بین تا سەلامەت بین دوایی لە تەی سەی دەچین…
دوای بەڕێکردنەوەی شەوەکەیان، ئومەد جوزدانەکەی دەردەنێت هەزار دینارەکەی نەوی دەدات بە چایچی، بەحەسرەتەوە دەڵێ:- ئەمەش تەواو بوو!
کاتژمێر یەکی شەوە، مەفرەزەی ئاسایشی شار لەسەر ڕێگان.
ئەفسەر:- کوا ناسنامەکانتان؟
ئومەد:- هەویەم ساڵێکە لەمامەڵەی دامەزراندنە.
ئەفسەر :- لە کاکە ئەرێ کوێیە بۆ هەویە دەسووڕێیتەوە لەو کاتەشدا!
ئومەد:- ئەی منیش هاوشاری نیم!
ئەفسەر:- زۆری مەڕەسە، کە دەزانێت چیتان لە هەگبەیە بەم شەوە زەنگە!
دەیکوتن و دەیشەلن.
ئومەد:- بۆ لێمدەدەن؟ تکایە!
ئەفسەرەکە:- لەبەر ئاسایشی شار.
هاوڕێکەی : ئەمشەو باشتر دەنوی؟
ئومەد: بەڵێ زۆر ماندووم.
کاتژمێر دووی شەوە، لەتاو ئازار جنێو بەکات و خەو و خەی و پیرەزیەکان دەدا، دوای کەمێک دەخەوێت.
کاتژمێر دەی بەیانی لەگەڵ زەنگی تەلەفۆن لە خەو ڕادەبێت..
ئومەد:- بەلێ؟
تەلەفۆن:- بەڕێزم ئەو سیفیەی پێت کردە تەوە، چوارەم زمانت کە تورکیە لاوازیت، وە بەوانامەکەشت قانونە، بەداخەوە بڕیارەکەمان نایەوە ووشەی قانون ببیستە لەبەر باج.
دوای خواردنی نانی نیوەڕۆ، دەچێتە پارکی وەفایی. ئاواتە مەزنەکانی چارلس دیکنز، دوا دێڕەکان دەخوێنێتەوە :-
" پیپ: چم لەدەست دەهات، جگە لەوەی بەدوایدا بڕۆم پێی نیشانبدەم کە سەرشۆر و شەرمەزار گەڕاومەتەوە، بە لای ئەو، بەڵە دەبوو بەلای بیدیش بگەڕێمەوە، پێی بڵێم ئەو هەستە گەرموو گوڕەی ڕێزگارە بۆ ئاواتەکانم هەمبوون، ئەمڕۆ هەمووی بە باچوون!!"
بە تاوێک داما، نەیدەزانی بیر لەچی بکاتەوە، سەیری گەڵا چنارەکانی نەو پارکی وەفایی دەکرد، کە لەگەڵ سیرکە و هاشوهوشی بایەکە، خەیان دەکەشا بۆ یەکتر، پارکی جێهێشت.

لەشەقامەکەی بەردەم پاڕکەکە وەستا، لەگەڵ زرینگەی مەسنجەری موبایلەکەی هات، خوێندیەوە:-

" من چیم ئەویست لە نیشتیمان
جگە لە نانێک و کونجێکی دڵنیایی و گیرفانێکی بەحورمەت.
مشتێ هەتاوی ئارام و بارانێکی خۆشەویستی،
پەنجەرەیەکی کراوەی سەر ئازادی و عەشقم با تێ!
من چیم ئەویست و لەوە زیاتر نەیدامێ..
بۆیە ئیتر نیوەڕۆیەک دەروازەیەکم شکاند و چوومە دەرێ..
بۆ ئێجگاری چوومە دەرێ…!*

سەیری ئاسمانی کرد، هیچی نەبینی جگە قوڵاییەک بەڕەنگی زەریاکان، بێ ئەوەی لە ڕاست و چەپی بنواڕێ، پەڕییەوە، چەند مەترێ دوور لە شۆستەکە سەیارەیەک دەیپلیشێنێتەوە، ئاواتە مەزنەکان، دوور لە جەستەی کەوتە ژێر [illegible]فیسکەکە، خوێن لە هەموو گیانی فیشقە دەکات، ئوتومبێلێ جامەڕەشەکە تێیدەقوچێنێت، بە ماوەی چارەگە سەعاتێک کەوتن، لەشەقامەکە دەیان وێنە چرکێنرا، هەر ئەو دەمی بڵاودەکرانەوە، گوایە گەنجێک لەناوەڕاستی شار سەیارە پێیدا کێشاوە، کەس نایەتە فریایی، ئاخری شوفێری تاکسیەک ڕایدەگرێ و دەیبات بۆ نەخۆشخانەی ڕۆژئاوا، ژووری بەرکەوتنەکان.
شوفێرەکە، لە دڵی خۆیدا دەیگوت:- خودا بەڵکو دەروازەیەکی خێرم لێ بکەیتەوە.
پۆلیس: بیگرن.
ئومێد هێشتا گیانی دەدا، کە سایەق تەکسیان قۆڵبەست کرد، پێش ئەوەی ئیحالەی ژووری بەرکەوتنەکانی بکەن، ئومێد گیانی سپارد.
شوفێری تەکسیەکە بەهۆی نەبوونی شاهێد دوای دوومانگ دادگایی کردن، بە حوکمی حەپس زیاتر لەسێ سال گیرا.
تەرمەکە هەفتەیەک لە نەخۆشخانە مایەوە، بەهۆی نەبوونی بەلگە لەسەر ئەوەی ئومێد چییە و کێیە!
ئاواتە مەزنەکان، چەند هەفتەیەک دوواتر زبڵ ڕێژێکی پیر و ماندوو، پەڕەکانی هەڵدەدایەوە، چەند جارێک هەڵگێڕا و وەرگێری کرد، پێدەچوو بە دوای وێنەدا بگەڕێ، دواتر خستیە نێو عەرەبانەکەی، دەستەسڕەکی لە گیرفانی دەرهێنا و تەوێلی پێ سڕیەوە، عەرەبانەکەی پاڵدا و بەردەوام بوو لە گەڕان.

* بەشێک لە قەسیدەی" ئیستا کچێک نیشتیمانمە" نوسینی شێرکۆ بێکەس، لەگەڵ گۆڕینی ووشەی نیوەشەو بۆ نیوەڕۆ.

ھەڵبژاردن … کەنعان مەدحەت

دەنگتان نادەمێ
لە قوڕ و چڵپاوی ھەڵی بە فیرۆ دراوی
کۆی پەرچەمە خوساوەکانتان خۆم دەگرم و
تانەی سەر گلینەی مێژووتان
بە بەرخودانیم دەسڕمەوە
تا سام□ی
ئاسۆی دوور و نزیکی
روو لە تاریکەشەو کراوم
وێڵن بە دوی تروسکەی دیدی
خاکی دەیمی و
باراناویم
بڕوانن لە کونجی ئەم کەلاوە دێرینە
چەندین چەکی سەرەوخوار
بە دیار فیشەگی لەبارچوو
دەستەو ئەژنۆ و
دۆش داماو
تانە لە پەنجە و
پەلەپیتکەی سواو دەگرن
ئاواتێکی قورس ،
لە تەرمی بە ئازارتری دایکم
شانی داگرتووم
بێباکییەکانتان..
کەیلی بەردەبازی لینج
پێش بە پەڕینەوەی پێشبینیم دەگرن
چەندیترم پێجەوانەی ڕێژنە تاو دەنێن؟
لە سەر ترۆپکی گەنجینە بێژمارەکانتانەوە
سەرەوخوار ھەڵیشمبەن
کێشانی ئەم خاکە
ھەر باوەشە گۆڕێکی شایستە
بە ڕۆڵەی ڕا دەبینێ
بە قوربانی ھەنگاوی لە ھێز نەکەوتووی پەڵەم

د□ پارێمەوە لەو دڵۆپە بارانا نەی
کە لە یەکدا کۆدەبن و
لافاو بە ڕێ دەخەن
تا چیتر ،
باخچە و هەرێزی گەشی ژێر کەمەر
نەخرێنە ژێر پێلەقەی
گورگی بەڕەڵلا و
بزن و
گێسکی بە هەمەر

هاوینی ٢٠١٨
کفری